

Opisany poniżej przebieg lekcji jest propozycją zajęć poświęconych pamięci o powstaniu w getcie warszawskim, rekomendowaną przez Dział Edukacji Muzeum POLIN dla klas 7–8 szkoły podstawowej oraz szkół ponadpodstawowych. Poruszanie tematów związanych z II wojną światową oraz Zagładą wymaga szczególnej rozważliwości ze strony osoby prowadzącej zajęcia. Zadbaliśmy o to, aby informacje pojawiające się w przekazanych Państwu materiałach edukacyjnych były dopasowane do wieku odbiorców i odbiorczyń oraz opatrzone naszym komentarzem.

Scenariusz opisuje zajęcia, których realizacja zajmie około 90 minut. Zachęcamy, by na zajęcia przeznaczyć dwie godziny lekcyjne, a film „Zdążyć przed Panem Bogiem” obejrzeć wspólnie z uczniami. Możliwe jest jednak zaproszenie klasy do obejrzenia filmu w domu i skrócenie proponowanych zajęć do jednej godziny lekcyjnej.

Rekomendujemy, by przed przeprowadzeniem lekcji zapoznać się z [zaleceniami i wskazówkami](#) Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN dotyczącymi edukacji na temat II wojny światowej i Zagłady.

„Zdążyć Przed Panem Bogiem”, scenariusz lekcji dla klas 7–8 oraz szkół ponadpodstawowych

Autorka: Katarzyna Niewczas

Czas trwania: 90 minut

Cele edukacyjne:

- uczniowie i uczennice poznają historię powstania w getcie warszawskim widzianą oczami świadka historii: Marka Edelmana, przedstawioną w reportażu „Zdążyć przed Panem Bogiem” autorstwa Hanny Krall,
- uczniowie i uczennice poznają podstawowe fakty historyczne związane z przebiegiem powstania w getcie warszawskim,
- uczniowie i uczennice rozwijają umiejętność interpretowania tekstów kultury.

Przebieg lekcji:

1. Moduł I: Wprowadzenie
2. Moduł II: Praca z animacją
3. Moduł III: Informacje historyczne
4. Moduł IV: Podsumowanie

Potrzebne materiały:

- wyświetlony kadr z filmu (załącznik 1),
- animacja „Zdążyć przed Panem Bogiem”,
- nagranie o [Marku Edelmanie](#),
- karty pracy (załącznik 2),

- historyczne karty pracy (załącznik 3),
- slajd z rozwiązaniem zadania z historycznych kart pracy (załącznik 4),
- [komentarz historyczny](#),
- slajd ze zdaniem podsumowującym (załącznik 5).

Moduł I: Wprowadzenie

Czas trwania: 10 minut

Cel edukacyjny modułu: wprowadzenie grupy w temat zajęć.

Forma pracy: praca z cytatem i skojarzeniami grupy.

Aby wprowadzić grupę w temat zajęć, wyświetl na rzutniku slajd z cytatem z filmu (załącznik 1): „Pan Bóg chce już zgasić świeczkę, a ja muszę szybko osłonić płomień”.

Zadaj grupie poniższe pytania:

- Co może znaczyć sformułowanie: „Pan Bóg chce już zgasić świeczkę”?
- Kim może być autor tego zdania?

Jeśli uczniowie i uczennice, z którymi pracujesz, chętnie wypowiadają się na forum, możesz zadać te pytania i zaprosić klasę do swobodnej rozmowy.

Jeśli mówienie na forum sprawia grupie trudność, możesz zaproponować zapisanie odpowiedzi na karteczkach samoprzylepnych. Gdy wszystkie skojarzenia zostaną zapisane i przyklejone na tablicy, możesz sama/sam odczytać je grupie.

Moduł II: Praca z animacją

Czas trwania: 45 minut

Cel edukacyjny modułu: poznanie historii powstania w getcie warszawskim widzianej oczami jej świadka, Marka Edelmana, przedstawionej w reportażu „Zdążyć przed Panem Bogiem” autorstwa Hanny Krall.

Forma pracy:

- oglądanie filmu animowanego „Zdążyć przed Panem Bogiem”,
- rozmowa na forum.

Zaproś grupę do obejrzenia filmu animowanego. Po jego projekcji stwórz przestrzeń do wymiany wrażeń, opinii i zadawania pytań na temat obejrzanego materiału. Pomocne może być w tym zadanie grupie pytań wybranych z poniższych propozycji:

- Jakie wrażenie robi na was główny bohater filmu, Marek Edelman? Jakimi słowami moglibyście go opisać?
- Który fragment nagrania, która wypowiedź najbardziej zapadły wam w pamięć?
- O czym, waszym zdaniem, jest ta animacja? Jaki jest jej główny temat?

Jeśli klasa, z którą pracujesz, niechętnie wypowiada się na forum, możesz zapisać te pytania na tablicy i zaprosić uczniów i uczennice do rozmowy w parach. Znajdź wówczas moment na to, żeby odsłuchać wybrane wnioski z rozmów.

Następnie wróć do cytatu i pytań zadanych grupie w poprzednim ćwiczeniu:

- Co może znaczyć sformułowanie: „Pan Bóg chce już zgasić świeczkę”?
- Kim może być autor tego zdania?

Zapytaj uczniów i uczennice, jak teraz, po projekcji filmu, odpowiedzieliby na te pytania. Sprawdźcie, czy któraś z pierwszych intuicji grupy się potwierdziła.

Następnie podziel klasę na czteroosobowe zespoły i rozdaj każdemu z nich karty pracy (załącznik 2) z krótkimi fragmentami reportażu „Zdążyć przed Panem Bogiem” oraz pytaniami do nich. Zaproś klasę do lektury fragmentów i rozmów w małych grupach o przeczytanych tekstach. Kiedy grupy skończą rozmowy, zaproś chętnych do wypowiedzenia się na forum na zaproponowane w kartach pracy tematy.

Informacje merytoryczne dla prowadzących:

O Marku Edelmanie

Transkrypcja [nagrania](#) Agnieszki Jankowiak-Maik prowadzącej profil - Babka od histy:

Marek Edelman jest jednym z bohaterów powstania w getcie warszawskim, człowiekiem o bogatej biografii i świadkiem najtrudniejszych momentów w najnowszej historii Polski.

Był Polakiem żydowskiego pochodzenia. Już od dziecięcych lat angażował się w działalność polityczną i społeczną, jednak kilka miesięcy po uzyskaniu przez niego matury rozpoczęła się II wojna światowa i to właśnie ona wywarła na biografii Edelmana (i milionów podobnych ludzi) szczególne piętno... Marek zaangażował się w działalność konspiracyjną. Organizował wydawanie, druk i kolportaż gazety „Za Naszą i Waszą Wolność”, w której omawiano bieżące wydarzenia na froncie i dyskutowano o kształcie powojennej Polski. W getcie pracował jako goniec, czyli osoba zajmująca się roznoszeniem korespondencji, w szpitalu pediatrycznym. W czasie Wielkiej Akcji Likwidacyjnej, gdy Niemcy wywozili Żydów do obozu zagłady w Treblince, Edelman starał się uratować jak najwięcej osób. Korzystał w tym celu z przepustki gońca, która pozwalała mu swobodnie poruszać się po terenie getta.

W książce „Zdążyć przed Panem Bogiem” tak opisał swoją działalność:

„Byłem wtedy gońcem w szpitalu i to była moja praca: stać przy bramie na Umschlagplatzu i wyprowadzać chorych. Nasi ludzie wyławiali tych, których należało uratować, a ja ich, jako chorych, wyprowadzałem”.

Marek był jednym z założycieli Żydowskiej Organizacji Bojowej, czyli konspiracyjnej organizacji zbrojnego oporu Żydów w czasie Zagłady. To właśnie on dowodził grupą powstańców na terenie tzw. szopu szczotkarzy, a po śmierci Mordechaja Anielewicza stanął na czele powstańców. Dwa dni później wraz grupą bojowców przedostał się kanałami na aryjską stronę. Przez kilka miesięcy po upadku powstania ukrywał się przed Niemcami. Walczył również w powstaniu warszawskim.

Po wojnie wraz z żoną Aliną, pielęgniarką i uczestniczką obu powstań, zamieszkał w Łodzi, gdzie rozpoczął studia medyczne. Jak widzieliście na filmie, został wybitnym kardiologiem, a w czasach PRL-u zaangażował się w działalność opozycyjną. Do końca życia prowadził działalność społeczną i polityczną. Za swoje zasługi został wielokrotnie odznaczony, w tym Orderem Orła Białego.

O tytule reportażu Hanny Krall:

Tytuł reportażu Hanny Krall nawiązuje do doświadczeń Marka Edelmana. Podczas Wielkiej Akcji Likwidacyjnej Edelman, dzięki swojej przepustce gońca oraz działalności w Żydowskiej Organizacji Bojowej, zabrał wiele osób sprzed wagonów zmierzających do obozu zagłady w Treblince. W swojej powojennej pracy jako kardiolog stykał się z wieloma sytuacjami granicznymi, w których ciężko chorzy ludzie unikali śmierci dzięki podejmowanym przez niego interwencjom medycznym.

„Wiesz, w klinice, w której potem pracowałem, była taka wielka palma. Stawałem czasem pod nią – i widziałem sale, na których leżeli moi pacjenci. To były dawne czasy, kiedy nie mieliśmy dzisiejszych lekarstw ani zabiegów, ani aparatów, i większość ludzi w tych moich salach skazana była na śmierć. Moje zadanie polegało na tym, żeby możliwie najwięcej spośród nich ocalić – i uprzytomniłem sobie kiedyś pod tą palmą, że właściwie to jest to samo zadanie, co tam. Na Umschlagplatzu. Wtedy też stałem przy bramie i wyciągałem jednostki z tłumu skazanych. [...] Na tym polega przecież moja rola. Pan Bóg już chce zgasić świeczkę, a ja muszę szybko osłonić płomień, wykorzystując Jego chwilową nieuwagę” (H. Krall, „Zdążyć przed Panem Bogiem”).

O autorce reportażu, Hannie Krall:

Hanna Krall jest cenioną reportażystką, laureatką wielu prestiżowych nagród, autorką książek tłumaczonych na wiele języków. Urodziła się w 1935 roku w zasymilowanej rodzinie żydowskiej. Jej rodzice zginęli w obozie na Majdanku. Ona sama przeżyła wojnę dzięki Radzie Pomocy Żydom „Żegota”, której wsparcie finansowe umożliwiło ukrywanie dziewczynki w domach polskich rodzin. Hanna Krall szacowała, że do jej ocalenia przyczyniło się około 50 osób.

Tematyka Zagłady stała się jednym z głównych wątków jej twórczości literackiej, w tym najgłośniejszej książki: „Zdążyć przed Panem Bogiem”. W tym reportażu do głosu dochodzi prywatna, osobista narracja Marka Edelmana, daleka od oficjalnej opowieści o powstaniu w getcie. Sposób jej prezentacji jest zasługą warsztatu dziennikarskiego Hanny Krall, który sama autorka tak opisuje:

„Mój sposób na reportaż polega na podzieleniu świata na bardzo drobne realia, na drobne cząstki, na jakieś tam swetry, wąsy, sztuczne kwiaty, żeberka wieprzowe, małe fiaty, na to wszystko, co się da podzielić. Później oddzielam, odwirowuję to co niepotrzebne i wychodzi efekt zagęszczenia. Krótko mówiąc, rozkładam świat na cząsteczki, a później go składam na nowo. Wymyśliłam sobie, że poprzez ważne szczegóły da się opowiedzieć świat. Z początku myślałam, że to dotyczy tylko małego realizmu, że tak można opowiedzieć tylko PRL. Jednak

kiedy napisałam pierwszy rozdział «Zdążyć przed Panem Bogiem», zauważyłam, że to się sprawdza i w rzeczach wielkich” (za: „Reporterka. Rozmowy z Hanną Krall” Jacka Antczaka).

Muzeum Historii
Żydów Polskich
POLIN

ul. Anielewicza 6
00-157 Warszawa

T +48 22 471 03 00
@ polin@polin.pl

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

POLIN
Żydowskie
Dziedzictwo
Kulturowe

Moduł III: Informacje historyczne

Czas trwania: 20 minut

Cel edukacyjny modułu: uporządkowanie dotychczasowej wiedzy na temat wydarzeń związanych z powstaniem w getcie warszawskim, zdobycie nowych informacji poszerzających kontekst wydarzenia.

Forma pracy: rozwiązywanie w parach zadania z kart pracy, oglądanie nagrania z komentarzem historycznym.

Aby uporządkować bieg wydarzeń zaprezentowanych w filmie, zaproś klasę do rozwiązania zadania z kart pracy w parach. Zadanie zostało opisane w karcie pracy (załącznik 3)

Kiedy pary zakończą pracę, wyświetl na rzutniku slajd z chronologicznie ułożonymi kadrami (załącznik 4):

Wielka Akcja Likwidacyjna – decyzja o rozpoczęciu powstania – powstanie w getcie warszawskim – koniec wojny, decyzja Edelmana o studiach medycznych – żonkile otrzymywane co roku w rocznicę wybuchu powstania.

Następnie jako podsumowanie pracy włącz [nagranie](#) z komentarzem historycznym Agnieszki Jankowiak-Maik - Babki od histy. Przekaż grupie, że do tej pory pracowaliście z tekstem, który przedstawia powstanie w getcie warszawskim widziane oczami Marka Edelmana. Opowieści o powstaniu jest jednak wiele. Każda osoba w nim uczestnicząca ma swoją własną opowieść. Historycy z kolei starają się je opisać w kontekście innych wydarzeń, które miały wpływ na jego przebieg. Właśnie taki historyczny komentarz usłyszycie teraz.

Transkrypcja komentarza historycznego:

Polska w okresie dwudziestolecia międzywojennego była krajem wielokulturowym. Mniejszości narodowe i etniczne stanowiły ponad 30% całego społeczeństwa. Do najbardziej licznych grup należeli Ukraińcy, zamieszkujący głównie tereny Kresów Wschodnich, i Żydzi, mieszkający głównie w dużych miastach rozsianych po niemal całej II Rzeczypospolitej. Ludność żydowska była grupą zróżnicowaną, a jej przedstawicielki i przedstawiciele posiadali różny status społeczny, poglądy i profesje. Większość Żydów i Żydówek prowadziła bogate życie religijne i kulturalne, w większości wyznawali judaizm oraz tworzyli własne organizacje społeczne i polityczne. Polska była drugim (po USA) krajem zamieszkiwanym przez ludność żydowską.

Relacje polsko-żydowskie były skomplikowane. Z jednej strony prawo chroniło wszelkie mniejszości, z drugiej jednak dochodziło do eskalacji nastrojów antysemitycznych, podsycanych przez prawicowe ugrupowania polityczne. Wprowadzono np. getto ławkowe w szkołach i uczelniach, czyli wydzielano ławki lub krzesła w salach w celu odseparowania grup Żydów i Żydówek od reszty uczniów. To rozwiązanie spotykało się z protestami niektórych pracowników, ale było dość powszechnie stosowane. Organizacje nacjonalistyczne organizowały również bojkot ekonomiczny Żydów po to, żeby wyeliminować ich z życia gospodarczego.

Sytuacja ludności żydowskiej na ziemiach polskich stała się tragiczna w momencie wybuchu II wojny światowej. Niemcy na okupowanych terenach Polski od października 1939 roku zaprowadzali rządy terroru i wyzysku. Od początku obiektem szczególnych represji stali się właśnie Żydzi. Sukcesywnie odbierano im podstawowe prawa, m.in. nakazano noszenie opasek z gwiazdą Dawida, konfiskowano majątek, zamykano synagogi, szkoły, zabroniono poruszania się po części ulic, a codziennością stały się napaści na Żydów, pobicia, szykany i egzekucje. Punktem kulminacyjnym tych represji stało się wydanie rozporządzenia o „ograniczeniu swobodnego wyboru miejsca zamieszkania”, które usankcjonowało powstanie

około 600 gett na terenie ziem polskich. Największym gettem w Generalnym Gubernatorstwie było getto warszawskie, które powstało w październiku, a zamknięto je w połowie listopada 1940 roku. Zajmowało teren 307 hektarów i zostało otoczone ceglany murem. Początkowo do getta przesiedlono żydowskich mieszkańców Warszawy, a następnie deportowano tam ludność żydowską z całej Polski. W szczytowym okresie uwięziono w nim 460 tysięcy ludzi...

Getto było przeludnione, panowały w nim tragiczne warunki sanitarne, brakowało żywności i leków. Ludność zmuszana była do niewolniczej pracy, szerzyły się choroby i panowała bardzo wysoka (i stale rosnąca) śmiertelność. Katastrofalną sytuację żywnościową ratowało nielegalne szmuglowanie żywności, którą przetrucano przez mury, transportowano przez przejścia w stykających się z murami getta kamienicach, wykorzystywano także przejeżdżające przez dzielnicę tramwaje. Znaczny udział w szmuglu miały też dzieci żydowskie przechodzące nielegalnie na „stronę aryjską”. Sytuacja stawała się jednak coraz bardziej tragiczna... Od połowy października 1941 roku za opuszczenie getta oraz udzielanie kryjówek Żydom groziła kara śmierci.

Choć warunki były naprawdę fatalne, to jednak ludzie próbowali zachować resztki normalności. Na terenie getta organizowano edukację, wydawano tajną prasę i prowadzono podziemne życie kulturalne i społeczne.

Na konferencji w Wannsee wysokiej rangi niemieccy urzędnicy omówili przeprowadzenie trwającego już ludobójstwa. Jej następstwem było podjęcie decyzji o likwidacji gett i deportacji Żydów do ośrodków zagłady. W getcie warszawskim rozpoczęto Wielką Akcję Likwidacyjną, która rozpoczęła się 22 lipca 1942 roku. Tak jak widzieliście w relacji Edelmana, Umschlagplatz stał się miejscem, z którego wywożono Żydów do obozu zagłady w Treblince. Niektórzy z nich zostali uratowani przez Marka Edelmana.

Już podczas wielkiej akcji deportacyjnej powołano Żydowską Organizację Bojową, czyli konspiracyjną organizację zbrojną, stanowiącą ruch oporu.

Kiedy w styczniu 1943 roku Niemcy rozpoczęli kolejną akcję wysiedleńczą, napotkali spontaniczny zbrojny opór bojowców ŻOB. Na ulotkach można było przeczytać wezwanie do działania: „Żydzi! Okupant przystępuje do drugiego aktu waszej zagłady! Nie idźcie bezwolnie na śmierć! Brońcie się!”. Ludność postanowiła zastosować czynny opór wobec zagłady. W tej tragicznej sytuacji chodziło o walkę o godność.

Powstanie w getcie wybuchło 19 kwietnia 1943 roku i trwało 27 dni. W jego wyniku tysiące ludzi poniosło śmierć... Regularne walki w getcie toczyły się zaledwie przez pierwsze kilka dni powstania. Kontynuację oporu utrudniał powstańcom przede wszystkim brak amunicji oraz celowo wzniecane przez Niemców pożary, które zepchnęły ludność do bunkrów i piwnic. Powstańcy chronili się tam wraz z ludnością cywilną, organizując wypadki i zasadzki. Od końca kwietnia powstańcy za dnia kryli się w bunkrach, a wychodzili nocami. Wtedy też dochodziło do wymiany ognia z niemieckimi patrolami. Walki z Niemcami miały też miejsce w obronie wykrytych bunkrów. Jedną z większych takich bitew stoczyli 1–3 maja bojowcy z grupy Marka Edelmana. Powstańcy nie mieli szansy na zwycięstwo. Po śmierci Mordechaja Anielewicza dowództwo przejął Marek Edelman, który wraz z częścią bojowców przedostał się na aryjską stronę. Sporadyczne walki w getcie trwały do połowy maja. Symbolicznym i propagandowym zakończeniem oporu stało się wysadzenie w powietrze Wielkiej Synagogi. Po upadku powstania nastąpiło niemal całkowite zniszczenie znajdującej się w getcie zabudowy, a mieszkańców wywieziono do obozów pracy w dystrykcie lubelskim – do Majdanka, Poniatowej i Trawnika. Niestety w listopadzie 1943 roku niemieckie oddziały SS i policji zamordowały większość z nich....

Powstanie w getcie stanowi symbol odwagi i pokazuje, że w najtragiczniejszych czasach ludzie potrafili walczyć o godność. Na filmie widzieliście Żonkile, które stały się symbolem powstania w getcie, dlatego właśnie jego rocznicę upamiętnia akcja Żonkile organizowana corocznie 19 kwietnia.

Po obejrzeniu nagrania z komentarzem sprawdź z klasą, czy któryś z poruszonych w nim wątków wymaga wyjaśnienia.

**Muzeum Historii
Żydów Polskich
POLIN**

ul. Anielewicza 6
00-157 Warszawa

T +48 22 471 03 00
@ polin@polin.pl

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

POLIN Żydowskie
Dziedzictwo
Kulturowe

Moduł IV: Podsumowanie

Czas trwania: 15 minut

Cel edukacyjny modułu: podsumowanie wrażeń związanych z tematem podjętym na lekcji.

Forma pracy: rozmowa na forum.

Aby podsumować zajęcia, opowiedz grupie o organizowanej co roku przez Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN akcji Żonkile:

19 kwietnia przypada rocznica wybuchu powstania w getcie warszawskim – największego zbrojnego zrywu Żydów podczas II wojny światowej, a zarazem pierwszego powstania miejskiego w okupowanej Europie. Tego dnia Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN organizuje corocznie akcję społeczno-edukacyjną Żonkile.

Dlaczego żonkile?

Ostatni przywódca Żydowskiej Organizacji Bojowej, Marek Edelman, który przeżył likwidację getta, przez lata pielęgnował pamięć o wydarzeniach z 1943 roku. Do końca życia w rocznicę powstania przychodził pod Pomnik Bohaterów Getta, by oddać hołd poległym towarzyszom. Wraz z nim przychodziło coraz więcej ludzi z żółtymi kwiatami.

– Żółty żonkil jest symbolem zbiorowej pamięci. My wszyscy, którzy chcieliśmy pamiętać, zanosiliśmy na Muranów żonkile – powiedziała Paula Sawicka, psycholożka, była nauczycielka akademicka, związana z opozycją demokratyczną. Wspólnie z Markiem Edelmanem napisała książkę „I była miłość w getcie”.

Akcji od początku towarzyszy hasło „Łączy nas pamięć”, które podkreśla siłę wspólnoty, znaczenie solidarności, potrzebę dialogu ponad podziałami. Głęboko wierzymy, że pamięć o przeszłości jest jedną z nadrzędnych wartości, które nas jednoczą i nadają nam wspólną tożsamość – niezależnie od światopoglądu czy sympatii politycznych.

(<https://polin.pl/pl/zonkile>)

Muzeum Historii
Żydów Polskich
POLIN

ul. Anielewicza 6 T +48 22 471 03 00
00-157 Warszawa @ polin@polin.pl

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

POLIN
Żydowskie
Dziedzictwo
Kulturowe

Następnie wyświetl na rzutniku slajd z trzema niedokończonymi zdaniami (załącznik 5).
Zaproś chętnych do dokończenia na forum wybranych przez nich zdań.

Muzeum Historii
Żydów Polskich
POLIN

ul. Anielewicza 6   T   +48 22 471 03 00
00-157 Warszawa   @   polin@polin.pl

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

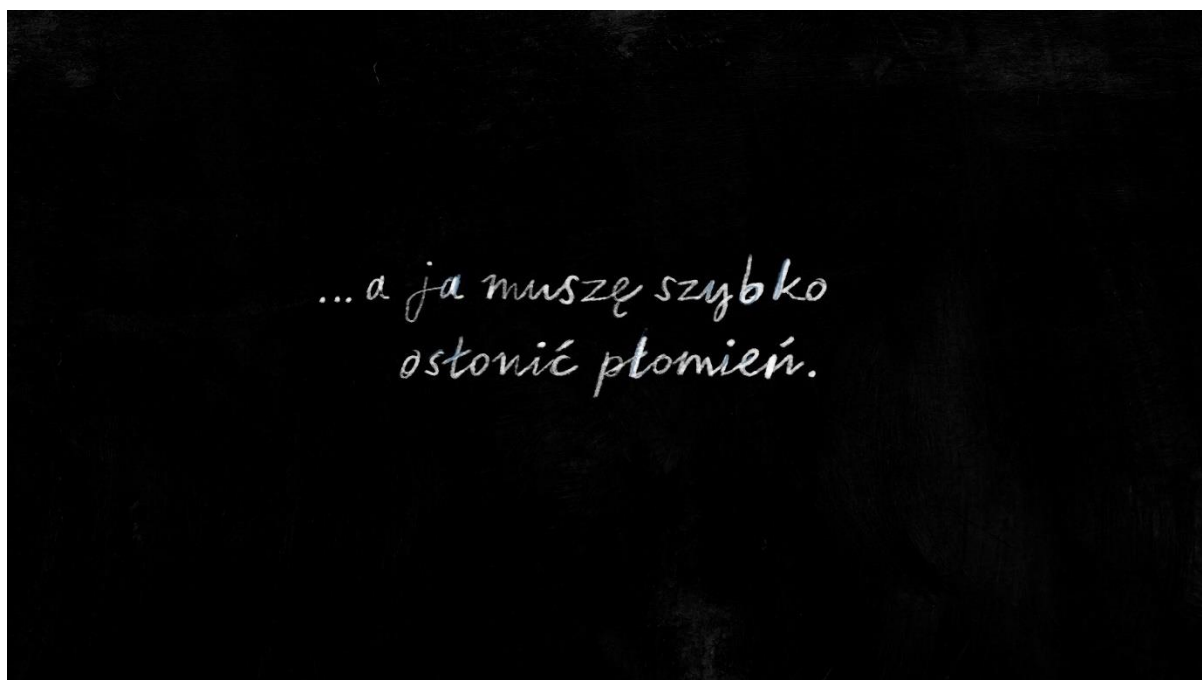
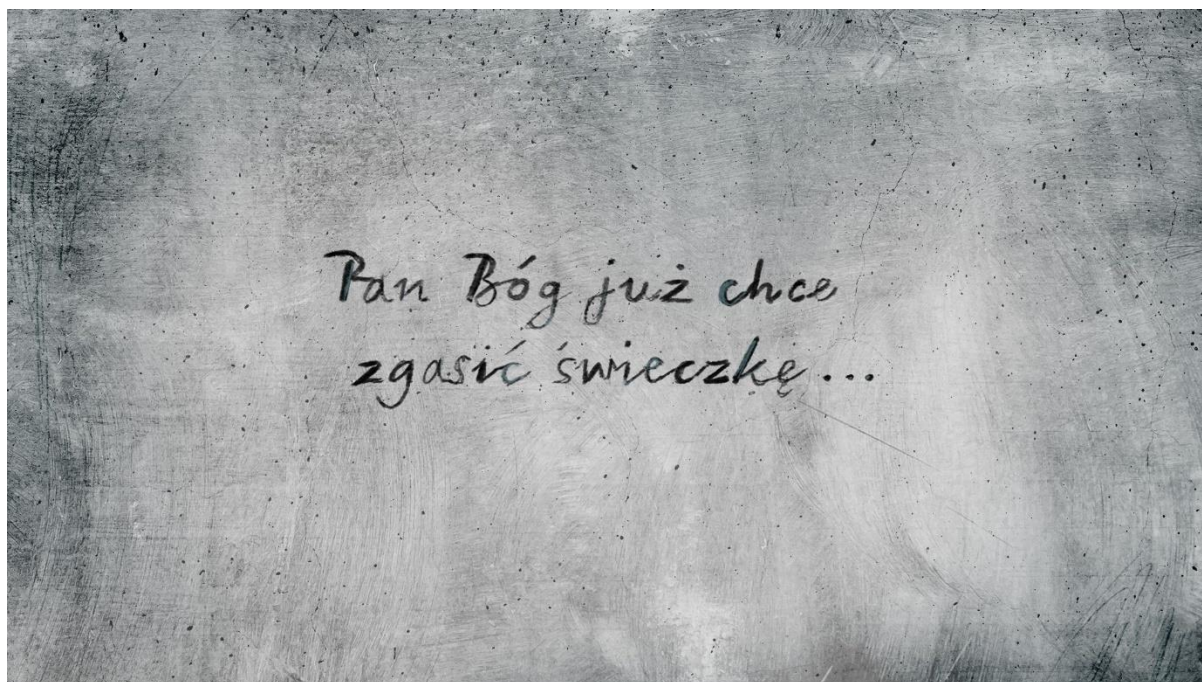
Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

 POLIN Żydowskie
Dziedzictwo
Kulturowe

Załącznik 1

Slajdy do modułu I: Wprowadzenie

Muzeum Historii
Żydów Polskich
POLIN

ul. Anielewicza 6 T +48 22 471 03 00
00-157 Warszawa @ polin@polin.pl

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

 Żydowskie
Dziedzictwo
Kulturowe

Załącznik 2

Karty pracy do modułu II: Praca z animacją

Przeczytajcie podane fragmenty reportażu „Zdążyć przed Panem Bogiem” i przedyskutujcie odpowiedzi na poniższe pytania:

- W jaki sposób Marek Edelman opowiada o powstaniu w getcie warszawskim?
- Czym jego sposób opowiadania różni się od oficjalnych narracji o powstaniach?
- Jakie tematy związane z powstaniem w getcie są ważne dla Marka Edelmana i Hanny Krall?

Fragmenty reportażu:

„Różne mieliśmy pomysły. Dawid mówił, żeby się rzucić na mury [...].

Estera chciała podpalić getto, żebyśmy wszyscy spłonęli razem z nim. «Niech wiatr rozniesie nasze popioły» – mówiła, ale wtedy to nie brzmiało patetycznie, tylko rzeczowo.

Większość była za powstaniem. Przecież ludzkość umówiła się, że umieranie z bronią jest piękniejsze niż bez broni. Więc podporządkowaliśmy się tej umowie. Było nas wtedy w ŻOB-ie już tylko dwustu dwudziestu. Czy to w ogóle można nazwać powstaniem? Chodziło przecież o to, żeby się nie dać zarżnąć, kiedy po nas z kolei przyszli. Chodziło tylko o wybór sposobu umierania”.

„Wiesz co było najgorsze?

Że coraz więcej ludzi czekało na moje rozkazy. [...]

Więc coraz więcej starszych ode mnie i bardziej doświadczonych ludzi pytało mnie, co robić, a ja tego sam nie wiedziałem i czułem się zupełnie samotny”.

„– A co z tymi, którzy poszli do wagonów? Oni są gorsi? Są gorsi, bo nie strzelali? Wszyscy tak uważają. Jeden profesor z Ameryki był u mnie ostatnio. Mówił, że szliśmy jak barany na śmierć. Ale powiedz, czy śmierć ludzi ginących w milczeniu jest gorsza?

– Łatwiej nam patrzeć na śmierć, kiedy strzelają, niż na człowieka, kiedy kopie sobie dół.

– Moje dziecko, błagam, zapisz to: ci ludzie szli spokojnie i godnie. To jest znacznie trudniejsze od strzelania. Przecież o wiele łatwiej się umiera, strzelając”.

„[...] stoi pomnik. Wyprostowany mężczyzna z karabinem w jednej i granatem w drugiej, wzniesionej ręce, u pasa ma ładownicę, u boku torbę z mapami, a przez pierś rzemień. Żaden z nich nigdy tak nie wyglądał, nie mieli karabinów, ładownic ani map, poza tym byli czarni i brudni, ale na pomniku jest tak, jak pewnie być powinno. Na pomniku jest jasno i pięknie”.

Muzeum Historii
Żydów Polskich
POLIN

ul. Anielewicza 6
00-157 Warszawa

T +48 22 471 03 00
@ polin@polin.pl

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

POLIN
Żydowskie
Dziedzictwo
Kulturowe

Załącznik 3

Karty pracy do modułu III: Informacje historyczne

Ułóżcie kadry z filmu w kolejności chronologicznej, a następnie nadajcie każdemu z nich krótki tytuł.

1939 2023

—————>

A B

C D

E

Załącznik 4

Slajd z rozwiązaniem zadania z kart pracy (załącznik 3)

Wielka Akcja Likwidacyjna

decyzja o podjęciu powstania

powstanie w getcie warszawskim

*koniec wojny, decyzja Edelmana
o studiach medycznych*

*Żonkile otrzymywane co roku
w rocznice powstania*

Muzeum Historii
Żydów Polskich
POLIN

ul. Anielewicza 6
00-157 Warszawa

T +48 22 471 03 00
@ polin@polin.pl

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

POLIN
Żydowskie
Dziedzictwo
Kulturowe

Załącznik 5

Slajd ze zdaniem do dokończenia do modułu IV: Podsumowanie

1. W historii, którą opowiedział Marek Edelman, najważniejsze było dla mnie...
2. Jeśli chcemy pamiętać o powstaniu w getcie warszawskim, powinniśmy pamiętać o...
3. 19 kwietnia pomyślę o...